

Kósa Balázs*

REANIMÁCIÓ VAGY EUTANÁZIA? GONDOLATOK ÉPÜLETEINK ÉLETCIKLUSÁRÓL

RESUSCITATION OR EUTHANASIA? THOUGHTS ON THE LIFE CYCLE OF OUR BUILDINGS

KIVONAT / HUN

A cikk párhuzamot von az emberi test gyógyítása és az épületek rekonstrukciós eljárásai között, bemutatva azokat a döntési folyamatokat, amelyek egy épület megmentéséhez vagy elbontásához vezetnek. Hangsúlyozza, hogy egy épület sorsa soha nem lehet egyenrangú egy emberi élet értékével. Az orvosi anamnézishez hasonlóan az építészeti tervezés is az előzmények és a jelenlegi állapot alapos feltárásával kezdődik, melyet beavatkozási javaslatok követnek. A cikk különféle megközelítéseket tárgyal, például esztétikai beavatkozásokat, bővítéseket (protézis), részek eltávolítását (rezekció), valamint az elemek újrahasznosítását (transzplantáció). Kitér az épületek „eutanáziájára” is, amikor az állapotuk már nem teszi lehetővé a megmentést.

A szerző a holisztikus tervezési szemléletet és az ökológikus gondolkodást hangsúlyozza, bemutatva a felelősségteljes építészeti döntések fontosságát.

Kulcsszavak: épületek életciklusa, rezekció, komplex beavatkozás, reanimáció

ABSTRACT / ENG

The article draws parallels between the healing processes of the human body and the reconstruction procedures of buildings, highlighting the decision-making processes that lead to either the preservation or demolition of a structure. It emphasizes that the fate of a building can never be equated with the value of a human life. Similar to medical anamnesis, architectural planning begins with a thorough investigation of the history and current state, followed by intervention proposals. The article explores various approaches, such as aesthetic interventions, extensions (prosthetics), partial removals (resections), and the reuse of elements (transplantation). It also addresses the “euthanasia” of buildings when their condition no longer allows for preservation. The author underscores the importance of a holistic design perspective and ecological thinking, advocating for responsible architectural decisions.

Keywords: life cycle of buildings, resection, complex intervention, resuscitation

* építésztervező művész, DLA, egyetemi tanár, Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Képzőipari Kar Kreatívipari Intézet,
e-mail: kosa.balazs@uni-sopron.hu

Reanimáció vagy újraélesztés: A reanimáció nem csak orvosi berkekben használatos kifejezés, az általános szókincs részét képezi. A szó eredete latin. A „re” előtag valami újra bekövetkezésére utal, az „anima” szó annyit tesz: lélek. Jelentése ebből fakadón: valakit lélekkel újra elárasztani.

Eutanázia: Az eutanázia a menthetetlen, gyógyíthatatlan betegségben szenvedők halálának, a páciens kérésére, vagy annak beleegyezésével történő passzív vagy aktív meggyorsítása. Jelenti a beteg részéről a nem szükséges orvosi beavatkozásokról való asszertív lemondást is.

1. | BEVEZETÉS

A cikk egy eszmefuttatás, amely lehetséges hasonlóságokat vizsgál az emberi test gyógyítási folyamatai és az épületek állagjavító eljárásai között. Lajstromba veszi azokat a fázisokat, amelyek az anamnézistől a felgyógyulásig, vagy végső esetben az eutanáziáig, halálig vezetnek. Tisztázandó ugyanakkor, hogy egy épület, építmény sorsa – legyen az akármilyen kiemelkedő építészeti jelentőséggel bíró alkotás – sosem kezelhető egyenrangúként egy emberi léttel sem. Az írás konkrét példákon keresztül kívánja bemutatni azokat a döntési folyamatokat, amelyek egy meglévő épület megmentéséhez vagy elbontásához vezetnek.

Ha valakit fogfájás gyötör, vagy fogpótlásra szorul, megtalálja a megoldást. Egy baleset következtében elveszített végtagot napjainkban már lehet pótolni – hála a technológiai fejlődésnek egyre jobban megközelítve az eredeti állapotot –, a halláskárosodást, a szív nem rendeltetésszerű működését is egyre nagyobb hatékonysággal lehet korrigálni. Ezáltal az illető életminőségében jelentős javulás áll be, sok esetben a panasz teljes mértékben megszűnik, a működés zavartalanul folytatódik tovább. Ehhez minden esetben szakemberek által végzett beavatkozás szükséges.

A mindennapi gyakorlat során biztosan minden építész kolléga találkozott – talán nem is csekély számban – olyan helyzettel, mikor a megrendelő meg sem vizsgálta a telkén álló épület újra használatának vagy újra hasznosításának lehetőségét. Sőt, sokszor már csak a bontást követően kialakult üres telek látványa fogadja a helyszínre érkező

mérnököt. Nem alapvetés az épületek megmentése. Az esetek egy részében az adekvát válasz valóban a bontás. Sokszor azonban egy kis odafigyeléssel, kreativitással és alázattal épített környezetünk megmenthetővé válhatna.

Az ügyfelek nem kéri szakember segítségét, aki felvázolhatná a területen álló „test” megmentésére, használhatóságára szolgáló stratégiát. (Természetesen a védettséget élvező épületek a hivatali rendből fakadóan kivételt képeznek). Jóllehet a jelenleg kialakult gazdasági helyzetben – az alapanyag hiányából fakadó építőanyag árak egekbe szökése, a munkadíjak emelkedése – a meglévő ingatlan állomány hasznosítása ésszerűbb döntés, kézenfekvő alternatíva lenne az új építéssel szemben. Ahogyan az orvos az emberi szervezetet ismeri és működését segíti, úgy hivatott beavatkozási javaslatokat tenni az építész is a saját területén. Ehhez azonban időben, a megfelelő periódusban szükséges felkeresni a szakembert, ami számos esetben nem teljesül.

Az orvosi eljárások és az építészeti folyamatok nagyon hasonló módon kezdődnek. A gyógyító feladata a gyógyítás, az emberi életért való küzdelem a végsőig. Betegség esetén mindenki a felépülés reményében fordul orvosához. Bármennyire is komoly a probléma, nem lehet más a cél, mint a hatékony kezelési mód megtalálása, az alany életének megmentése, az egészséges állapot legnagyobb mértékben történő visszaállítása. Ennek érdekében a folyamatban résztvevő felek szövetséget kötnek, a kezelést végző – optimális esetben – a kezelt fél bizalmát élvezzi. A pozitív kimenetel érdekében mind a két résztvevő mérlegel és döntések születnek. Ahhoz azonban, hogy kezdetét vehesse a mérlegelés, a lehetőségek felvázolása, egy alapos tényfeltáró párbeszédre, anamnézisre van szükség.

2. | ANAMNÉZIS

Az anamnézis [görögül anamnészisz: „visszaemlékezés”, innen az orvosi jelentés kórelőzmény] jelenti valamennyi orvostudományi szakágazatban a vizsgálat egyik alappillért. Az anamnézis felvétele során az orvos célja a beteg kórtörténetének, valamint jelen panaszainak megismerése és rögzítése [1].

Az építész szerepe is ebben a fázisban kezdődik. Ehhez azonban a megrendelőnek tisztelnie kell a tervezőt, nem pedig egy az épület megvalósításához szükséges rosszként számon tartani, ahogyan azt sok esetben teszik manapság.

Az emberi test kórtörténetét autoanamnézis és heteroanamnézis formájában lehetséges feltérképezni. Az autoanamnézis során a betegről magától tudhatja meg a kezelőorvos az előzményeket, míg a heteroanamnézis egy körülményesebb folyamat, hiszen ezekben a szituációkban a páciens eszméletlen, öntudatlan, cselekvőképtelen, vagy nem rendelkezik beszédképességgel. Ezt a megfelelő vizsgálatok (labor, képalkotó vizsgálatok) követik, amit aztán a terápiás döntéshozatal követ.

Ezzel párhuzam fedezhető fel az épület az építészeti tervezés során is. A helyszíni szemle és a tulajdonosok (jelenlegi és korábbi) elbeszélése a heteroanamnézist helyettesítik, míg az autoanamnézist a geometria felméréssel, pontfelhős és drónos vizsgálatokkal lehet párba állítani. A vizsgálatok, laboratóriumi eljárások építészeti megfelelője lehet a levéltári kutatás, az épület sorsát pedig a részletes műszaki szakértői vizsgálatok, felmérési dokumentációk elkészítését követően lehet meghatározni. Ezt az eljárást sok esetben mellőzik a megrendelők, esélyt sem adva az „életmentőknek”.

Abban az esetben, amikor a tulajdonosok hajlanak a bontás ellenében a megtartásra, akkor szükséges meghatározni a beavatkozás mértékét. Ezek tekintetében az írás a korábbi gondolatmenetet követve különbséget tesz esztétikai beavatkozás, protézis, rezekció, transzplantáció, valamint az ezeket összegző komplex beavatkozások között, majd kitér a végső, elkerülhetetlen megoldásra, az eutanáziára is.

3. | TERÁPIÁS LEHETŐSÉGEK

3.1. ESZTÉTIKAI BEAVATKOZÁS

Ez az egyik legaktuálisabb építészeti, belsőépítészeti feladat pillanatnyilag. Ahogy arra az írás már korábban kitért, a gazdasági megszorítások hatására sokan döntenek az új építés helyett a

költséghatékonyabbnak bizonyuló kisebb átalakítások mellett. Amikor a pénzügyi helyzet nem tesz lehetővé többet, mint minimális beavatkozásokat, de a funkcióváltás, életkörülmények megváltozása, új reprezentációs igény megjelenése mégis megköveteli a változást, akkor építészeti esztétikai beavatkozásokról van szó.

„Meglévőség esetében sokszor fordul elő, hogy nem, vagy csak kis mértékben szükséges átalakítani azokat. Minimális mennyiségű reformot igénylő épületek terei viszonylag egyszerűen és gyorsan képesek arra, hogy az adott kor szellemének megfelelő lakók által támasztott igényeknek eleget tegyenek. Az ilyen beavatkozások csupán regeneratív, esztétikai jellegűek. Céljuk a jól funkcionáló terek átgondolása – amely nem csupán lakberendezői, belsőépítészeti feladat –, hogy azok a transzformációt követően továbbra is képesek legyenek funkciójukat jól ellátni. A legegyszerűbben kivitelezhető beavatkozás típusok ezek, amelyek kis energiabefektetéssel, költséghatékonyan fiatalítják meg, aktualizálják az adott épületet.” [2]

Ilyen megoldás lehet egy konyhabútor cseréje, tetőtér (korábbi padlástér) kihasználását elősegítő vertikális közlekedésre szolgáló lépcsők elhelyezése, bútorok, mobíliák cseréje, nem tartószerkezeti falak létjogosultságának vizsgálata.

Az **1. ábrán** egy balatonlellel nyaraló-épület vertikális közlekedő rendszerének kialakítása látható. A megrendelő a korábbi tetőtér alapterületét kicsinek találta. Az tető megemelésére azonban nem nyílt lehetősége, így abban kért segítséget, hogy a lehetőségekhez mérten optimalizáljuk a tereket. Ennek egy része volt a lépcső terének kialakítása, újratervezése. A földszinten a kisebb helyiségek összenyitásával (háló, konyha és nappali külön helyiségek voltak) tágasabb tér jött létre, így a család kényelmesebben élheti meg a nyár pillanatait. A tetőtérben a közlekedők rováására egy másik hálóhelyiséget alakítottunk ki, így a földszinten megszüntetett funkció elhelyezhető volt az emeleten. A nappali tartózkodás terei jobban használhatóvá váltak és jól elkülönülnek az éjszakai tartózkodás helyiségeitől. A meglévő térstruktúra álmennyezettel történő korrekciója szintén a mikrobeavatkozások témakörébe sorolható. Ahogy az elektro-

mos hálózat korszerűsítését magával vonó világítástechnikai eszközök cseréje is. A háztartások elengedhetetlen tartozékaiá váltak a mosogatógépek, sütők, nagy teljesítményű háztartási eszközök, amelyek használata sok esetben párhuzamosan zajlik. Ehhez a korábban beépített – mára már elavult – elektromos hálózat megújítása elengedhetetlen.

Sokszor mindössze ilyen jellegű beavatkozások hiánya okozza az épületet használók diszkomfort érzetét. Amennyiben a javasolt változtatások kielégítik a felhasználói igényeket, abban az esetben az ingatlan lebontása, nagymértékű, költséges átalakítása, eladása megelőzhető.

3.2. PROTÉZIS

„A protézis [a görög proszthémi szóból származik, jelentése: prosz – elé, thémi – tesz] amputált végtagot, hiányzó szervet pótló technikai berendezés.” [3]

Már 36 000 éves spanyolországi és franciaországi barlangrajzokon is ábrázoltak olyan alakokat, akik elvesztették végtagjukat. A korszerű orvostudomány megjelenése előtt ezek az emberek nem élhettek teljes életet. A protetika tudománya a civilizáció megszületésével egy időben indult fejlődésnek. Mára, hála a biomechanikai kutatásoknak, amelyek a kisebb energiaigényű, a fiziológiához hasonló és egyre finomabb mozgások lehetővé tételét tűzik ki cé-

1. ÁBRA: Vertikális közlekedés egy nyaralóban (fotó: Kósa Balázs, helyszín: Balatonlelle)

lul, sok ember élhet szinte teljes értékű életet.

Amennyiben egy épület belső tereinek átalakítása már nem elégíti ki a benne életvitelszerűen tartózkodók szükségleteit (például a háztartásban élők számának növekedése vagy a privát terek iránti igény miatt), de a teljes épület lebontásának szükségessége nem igazolható, és a telek bővítési lehetőségeket kínál, a hiányzó tereket „protézis” jellegű bővítményekkel helyettesíthetjük. Ez az intervenció alkalmazható mind családi házak, mind közösségi funkciót ellátó épületek esetében. Az ilyen adaptív átalakítások sem kerülhetik meg az anamnézis és a részletes diagnosztikai folyamatok elvégzését, beleértve a feltárásokat, a strukturális analízist és a szerkezeti állapotfelméréseket, amelyek az alapos döntéshozatal fundamentumai. Amennyiben ezek a folyamatok jelentős költségtöbblettel járnak, indokolt lehet a részleges bontást követő újraépítési alternatíva mérlegelése.

Az épületprotézisek létrehozásával szemben nem követelmény a gazda-épület szerkezeti megoldásainak teljes reprodukciója; ugyanakkor az eltérő építészettörténeti korszakokból származó elemek közötti szinkronizáció elengedhetetlen. Az építészet nem csupán technokrata megközelítést igényel, hanem esztétikai hierarchia kialakítását is megköveteli, tiszteletben tartva az épület történeti és kulturális jelentőségét. A funkcionálisan indokolatlan, redundáns elemek eliminálása és a gondosan megtervezett bővítmények integrációja biztosítja, hogy a kiegészítés az épület szerves részévé váljon.

Pelényi Margit által (Dancs Tamás és Kósa Balázs közreműködésével) tervezett kővágószőlősi közösségi ház esettanulmánya jól demonstrálja ezt a metodikát (**2. ábra**). Míg a település lakói új épület megalkotását tervezték, a tervezői felelősségvállalás rávilágított arra, hogy a meglévő épület „protézis”-szerű kiegészítése költség-hatékonyabb és fenntarthatóbb megoldást nyújthat.

Az új és meglévő elemek csatlakozásának mérnöki artikulációja, amely a projekt egyik kritikus pontja volt, különös figyelmet kapott. Az épület homlokzatának színvilága – a helyi vörös homokkőből származó színárnyalattal – szervesen illeszkedik a település összképéhez, tovább erősítve a környezetével való szimbiotikus kapcsolatot. Az ilyen gondos tervezői attitűd hozzájárul ahhoz, hogy az érintett közösség sajátjának érezze az épületet.

3.3. REZEKCIÓ

A rezekció orvosi értelemben egy szerv, vagy egy szerv részének sebészi eltávolítása, bármilyen okból kifolyólag, amennyiben az nem rendeltetésnek megfelelően működik.

Bizonyos épületek, még a legkiválóbb tervezői és mérnöki kezek munkája nyomán létrejött alkotások esetében is, idővel revízióra szorulnak mind esztétikai, mind műszaki, mind funkcionális

2. ÁBRA: Kővágószőlősi közösségi ház bővítése (fotó: Pelényi Margit, helyszín: Kővágószőlős)

aspektusok mentén. Ez az igény a folyamatos fejlődéssel párhuzamosan jelentkezik, amelyek a változás és alkalmazkodás szükségességét vonják maguk után. Gyakran előfordul, hogy az optimális működést akadályozó strukturális elemek vagy használaton kívüli térkapacitások rezekciója válik szükségessé, hogy helyet biztosítsanak új, releváns funkcióknak. Az épületek életciklusa során az ingatlan tulajdonjogában fellépő változás szintén gyakran eredményezi az igények, sőt, akár az alapvető funkciók redefiniálását. Az épületek tovább élésének (épületként, építőanyagként vagy alkatrészként) folyamatát a történeti építészet vonatkozásában kiválóan mutatja be Guzsik Tamás Középkori építészettörténet című egyetemi jegyzetében a Római Birodalom bukását követő évszázadokat ismertető fejezetekben.

A Pécssett megvalósult Modern Városok Program keretében számos épület esett át revitalizációs beavatkozásokon, ideértve az Apáczai utcai épületegyüttest is, amely műemléki védelem alatt áll. A város központjában megvalósult Tudásközpont létrejötté révén korábban különálló épületekben elhelyezett könyvtárak váltak feleslegessé, így például a korábban Csorba Győző Könyvtárként funkcionáló épület is hosszú időre használaton kívülé vált. Az új funkció – a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Karának elhelyezése – integrálása érdekében a tervezési folyamat során elkerülhetetlenné vált bizonyos terek rezekciója, hogy az új igényekhez igazodó, modern funkciók kapjanak helyet. A tervezés során ugyanakkor alapvető fontosságú volt az épület történeti és építészeti értékeinek megőrzése, a beavatkozás mértékének minimalizálása érdekében. Az eredeti architektonikus karakter megőrzése mind az épület külső homlokzatán, mind belső tereiben nyomon követhető maradt (lépcsőházak, az épület történeti szerkezetei, az értékleltárban felsorakoztatott beépített bútorok és mobíliák).

Hasonló koncepció vezérelte a pécsi Széchenyi tér északnyugati térfalát képező Szepes utcai épületegyüttes átalakítását is (3. ábra). Az intervenció mértéke – a korábbi példához hasonlóan – a szükséges minimumra korlátozódott, hogy megóvják a meglévő struktúra integritását. Ezek az adaptív

megoldások kiváló példái annak, hogy az építészeti evolúció során hogyan válaszítható meg a felhasználói igények és az esztétikai koherencia közötti harmonizáció a történeti környezet iránti tisztelet megőrzése mellett.

Ezek az eljárások sokszor komolyabb kihívások elé állítják a tervezőt, mint egy új épület megalkotása, ezért etikai és morális érettségről tesz tanúbizonyságot, ha egy ilyen feladat helyes megoldást eredményez. Az elvi kérdéseken túl számolnia kell a tervezőnek és beruházónak is azzal, hogy kisebb kompromisszumok megkötésével is jár ez a fajta szemléletmód.

3.4. TRANSZPLANTÁCIÓ

A transzplantáció vagy másnéven szervátültetés egy adományozó, azaz donor és egy befogadó fél, más néven recipiens között történő szerv- vagy szervrészlet átadását jelenti.

Amikor egy épület már nem képes betölteni eredeti funkcióját, azonban egyes szerkezeti elemei, építőanyagai vagy más részletei még megfelelő állapotban vannak, az épületet donorstruktúraként lehet kezelni. Az ilyen „haldokló” épületek maradványelemeinek vagy komponenseinek újrafelhasználása jelentős potenciált hordoz az

3. ÁBRA: A Szepes utcai épülettömb megújítása (fotó: Kósa Balázs, helyszín: Pécs)

építészeti és mérnöki megközelítések szempontjából. A korábbi rendeltetési helyükön már nem hasznosítható anyagok és szerkezetek adaptív reutilizációja egyértelműen az ökológikus szemléletmód előtérbe helyezését tükrözi, amely nem csupán fenntarthatósági, de esztétikai és technológiai értelemben is releváns.

Ez a reutilizációs metodika olyan progresszív attitűdöt követel meg, amely a kreatív újraértelmezésen alapul, figyelembe véve az anyagciklusok optimalizálását és az erőforrások maximális kihasználását. Az ilyen gyakorlatok egyúttal az épített környezet és a természet közötti szimbiotikus kapcsolatot fenntartására irányulnak. Az épületelemek dekontextualizált felhasználása és új célra történő integrációja lehetőséget nyújt az anyagok élettartamának meghosszabbítására, minimalizálva ezzel a hulladékképződést és az új alapanyagok iránti igényt. Ez a cirkuláris építési szemlélet nemcsak az erőforrásokkal való felelős gazdálkodást, hanem a tervezői kreativitást is ösztönzi, elősegítve az építészet holisztikus megközelítését.

A Birdhouse névre keresztelt projekt egy orfúi nyaralóépület reinterpretációja (**4. ábra**), amely az eredeti struktúra átgondolt adaptációjával valósult meg. A megrendelő egy az időjárás viszonyosságaitól jelentősen károsodott épületet örökölt, amely sem a kortárs

funkcionális elvárásoknak, sem a környelmi igényeknek, vagy esztétikai szempontjainak nem tudott megfelelni. A dekonstruálási folyamat során azonban olyan szerkezeti elemek kerültek elő, amelyek bár eredeti teherhordó funkciójukat már nem voltak képesek ellátni, tisztítás és revitalizáció után az épület homlokzatburkolataként kerültek újra felhasználásra. Ezáltal a tulajdonos nem csupán az építési költségeket optimalizálta, hanem saját családi örökségének egy részét is megőrizte, amely számára jelentős eszmei értékkel bírt.

Az új homlokzati elemek mellett az épület belső terei is figyelemre méltó példákat kínálnak a kreatív revitalizációra. Az enteriőr részleteit hallgatói bútorok gazdagítják, amelyek a transzplantációs szemlélet jegyében születtek. Ilyen például a létrából kialakított bár-szék vagy az épület alapozásából kinyert betonból készült csepegtető kávéfőző, de természetesen számos már betonból készült design tárgy is. Az ilyen újrahasznosított elemek nem csupán fenntarthatósági szempontokat tükröznek, hanem hozzájárulnak az épület egyedi identitásának kialakításához is.

A transzplantáció sikeressége azonban szorosan összefügg a befektetett munka és anyagi ráfordítás arányával. Az erőforrásallokáció hatékonyságát és a költségek kumulatív hatását szüksé-

ges alaposan elemezni, mivel ha ezek a tényezők gazdasági veszteségként jelennek meg, akkor a transzplantáció nem tekinthető hatékony megoldásnak. Az optimális esetben a projekt során már a korábban végzett diagnosztikai elemzések és előzetes vizsgálatok jelzik, hogy a transzplantáció fenntartható módon megvalósítható-e, és ennek hiányában az eljárástól el kell tekinteni. Az ilyen megközelítés biztosítja, hogy a transzplantációs eljárás mind gazdasági, mind környezeti értelemben felelős döntéseken alapuljon.

3.5. KOMPLEX BEAVATKOZÁSOK

Az építészeti beavatkozások elméleti megközelítése során a rezekció, transzplantáció és protézis fogalmait gyakran egymástól elkülönítve kerülnek tárgyalásra, különösen didaktikus szemléletmód esetén. Azonban a gyakorlatban ezek az intervenciók technikák ritkán jelennek meg izolált módon; legtöbbször egymással szorosan összefüggő, egymást kiegészítő folyamatokat alkotnak. Az egyes beavatkozások közötti szinergiák különösen fontosak az épületek adaptációja és újrafelhasználása során, hiszen ezek együttes alkalmazása eredményez komplex beavatkozási modelleket, amelyek az építészeti fenntarthatóságot és az erőforrás-hatékonyságot szolgálják. Egy kiváló példa erre az Artiquarium projekt, de korábban elemzésre került a Solar Decathlon 2019-es Hungarian Nest + [4] és a 2022-es Lungs of the city [5] [6] min-taépület is ebben az összefüggésben.

Az Artiquarium a Soproni Egyetem Botanikus Kertjében egy használaton kívüli üvegház kiállítóterré történő átalakítását célozta meg (**5. ábra**). Az átalakítás során az egyes intervenciók egymással párhuzamosan jelentek meg. A rezekció módszertanával eltávolították a felesleges elemeket, beleértve az elavult öntözőrendszert és a tér funkcionális szempontból irreleváns bútorait. Ezeknek az elemeknek az eliminációja biztosította a tér alapvető tisztaságát és alkalmasságát a további beavatkozások befogadására. A transzplantáció elve az épület részleteinek és anyagainak újrafelhasználásában valósult meg. A korábban beépített bútorok kreatív átalakításával új funkciókat kaptak, miközben az egyik

4. ÁBRA: A Birdhouse látványterve (látványterv: Gazdag Gábor, Kósa Balázs, helyszín: Orfű)

bútorgyár által selejtesnek ítélt elemek posztamensként kerültek beépítésre. Továbbá a Salgó polcrendszer átalakításával a projekt az adaptív reutilizáció modelljét erősítette, amely nemcsak az anyagok életciklusának meghosszabbítását célozta, hanem a helyi anyagi és eszmei értékek megőrzését is szolgáltatta. A protézis beavatkozások az épület funkcionalitásának kiegészítését célozták meg. Ennek keretében az árnyékoló rendszer és az előtető tervei olyan új elemekként jelentek meg, amelyek biztosítják az üvegház fenntartható működését és kényelmes használatát. Az újonnan beépített struktúrák az épület eredeti karakteréhez szervesen illeszkedve hoztak létre egy holisztikus térbeli összhangot.

Az Artiquarium projekt nem csupán technikai beavatkozások összessége, hanem az építészet ökológikus és szocio-ökológiai megközelítésének manifestációja is. A tér újraértelmezése során az ember és a természeti környezet közötti szimbiotikus kapcsolat helyreállítása volt a kiemelt cél. A projekt a táj, az esztétika és az épített környezet interakciójának lehetőségeit vizsgálva választott korunk azon kihívására, hogy az ember fokozatosan elveszíti kapcsolatát az őt körülvevő természeti környezettel. Az ilyen fenntartható adaptációs stratégiák egyúttal az építészet multidiszciplináris karakterét hangsúlyozzák, ahol a műszaki és esztétikai szempontok harmonikus egységet alkotnak. Az Artiquarium tehát kiváló példája a

komplex beavatkozásoknak, ahol a rezekció, transzplantáció és protézis egymást kiegészítő eljárásaival egy elhagyott üvegház új életre kelt, nemcsak a helyi közösség számára nyújtva új funkciót, hanem az épített környezet és a természet közötti harmóniát is erősítve. Az ilyen átalakítások nem csupán az anyagok fizikai újrahasznosítását célozzák, hanem a tér eszmei jelentőségét is új szintre emelik, demonstrálva az építészet felelősségét a fenntartható jövő kialakításában.

3.6. EUTANÁZIA

Amikor a patológiai állapot oly mértékben progrediál a szervezetben, hogy az élet már nem hordozza magában a pozitív életminőséget, hanem kizárólag fájdalmat és szenvedést eredményez, felvetődik az eutanázia kérdésköre. Az eutanázia alkalmazása számos morális dilemmát vet fel, amelyek az orvosi praxisban is jelentős kihívást jelentenek. Mind az aktív, mind a passzív eutanázia számos országban jogilag szankcionált, és csak kevés helyen minősül legális eljárásnak, éppen a potenciális visszaélések és a döntéshozatali mechanizmusok komplexitása miatt.

Az építészeti analógiákban az eutanázia kérdésköre hasonlóan komplex és érzékeny kérdésként jelenik meg. Olyan esetekben, amikor az épület strukturális degradációja és funkcionális elégtelensége oly mértékűvé válik, hogy fenntartása már nem indokolt, az építész a kegyes bontás mellett dönthet. Ez a döntés számos tényezőtől függ, beleértve a kulturális narratívákat, a gazdasági racionalitást, valamint a szocio-ökológiai hatásokat is. A döntéshozatali folyamat során az építésznek figyelembe kell vennie a környezeti hatásokat, és lehetőség szerint minimalizálnia kell a közvetlen környezetre gyakorolt negatív következményeket. Az eutanázia építészeti alkalmazása – hasonlóan az orvosi gyakorlatban megjelenő változataihoz – csak a legvégső megoldásként értelmezhető. Az ilyen döntések általában hosszadalmas elemzési és mérlegelési folyamatokat követnek, amelyek során az összes lehetséges alternatív beavatkozást mérlegelik, beleértve a rekonstrukciós lehetőségeket, a transzplantációs megoldásokat, valamint a protézis beavat-

5. ÁBRA: Artiquarium makett a helyszínen (fotó: Kósa Balázs, helyszín: Sopron)

kozásokat. Ezen végső intervenciók során a cél az, hogy az épített környezet, amennyiben már nem tud megfelelni az alapvető funkcionális és esztétikai kritériumoknak, méltósággal szűnjön meg, helyet adva új, fenntartható struktúráknak. Az eutanázia ilyen alkalmazása az építészet területén egyaránt szolgálhatja a közösség érdekeit, miközben tiszteletben tartja a kulturális és történeti értékeket. Ennek érdekében az építészeti eutanázia csak akkor válhat legitimé, ha a döntés mögött átfogó és felelősségteljes elemzés áll, amely figyelembe veszi a fenntarthatóság, a környezeti terhelés és a kulturális kontinuitás aspektusait.

Az Orfűi-tó nádasában megbújva rejtőzik egy fa építmény (6. ábra), amely sokak keze munkáját dicséri. A helyén korábban egy rozsdásodó vízi építmény állt, amely nem csak esztétikai szempontból lógott ki a tó miliójéből, de a szerkezet amortizálódott darabjai a tó vizét és környezetét is szennyezték. Az építmény helyére megalkotott sokak által stéggkápolnaként emlegetett installációt Nest névre keresztelték az alkotók. A terület érezhetően fellélegzett, amikor a korábbi épületet eltávolították és megjelent a természettel egybeolvadó építmény [7].

„A közösségi tervezés eszközeivel kiválasztott, spiritualitáshoz és természeti környezethez kapcsolódó gondolatokat ötvöző koncepció a nád által elzárt természeti tér szakralitását törekszik megragadni. Az eredmény egy egyszerű faszerkezet, mely a környező természeti elemeket, azok egymáshoz való viszonyát képezi le. A forma az építés legegyszerűbb formáját, az egymásnak döntött ágakat, a hajlékot veszi mintául – amely nem kizárólag az ember sajátja: nem idegen a természet világától sem. A szerkezet homogenitása, az épített környezetre általában jellemző szerkezeti rétegződés mellőzése erősíti a naturális hatást. Az élővilág és az épület fizikai viszonya is fontos eleme a tervnek. A lábakra állított keskeny szerkezet egy meglévő stég helyén épült, minimális mértékben érintve a növényzetet, mégis bebocsátást nyújtva a nádas máshol elzárt világába, feltárva azt a parton sétálók felé. A növényzet így egyszerre határozza meg az épület terét és rejtje a természeti tájba azt. Az alsó vízszintes elemek túlnyújtásával az épület és természet összefonódik, határaik elmosódnak.” [8]

6. ÁBRA: Orfű Nest (fotó: Kovács Péter, helyszín: Orfű)

4. | ZÁRSZÓ, ÖSSZEGRÉZÉS

Egyetemi oktatóként és építésztervezőként egyaránt elengedhetetlen a professzionális attitűd kialakítása és annak társadalmi internalizációja, amelyet a precizitás, az alapos elemzőkészség, a holisztikus szemlélet, valamint a szakmai alázat és kreativitás határoz meg. Az ökológikus design megköveteli egy új paradigmaváltás elfogadását, hangsúlyozva a természet tiszteletét és a harmónia megteremtését. A holisztikus, más néven rendszerszemléletű tervezés egyik kulcsfontosságú alapvetése, hogy az épített környezet a táj szerves részét képezi, nem pedig attól elkülönülő entitás. A tervező elsődleges etikai felelőssége, hogy minimalizálja az általa végzett beavatkozások környezetre gyakorolt negatív hatását. Ez bizonyos esetekben megvalósítható a megfelelő fenntarthatósági stratégiák alkalmazásával, míg máskor az eutanázia válik elkerülhetetlenné az építészeti folyamatokban. Az itt bemutatott szemléletmód egy empirikus tapasztalatokon alapuló tervezői attitűd, amely valós projektek során kristályosodott ki. A helyes megoldások gyakran apró nüanszokon múlnak, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a legegyszerűbb választásokkal. Mindezek az apró disztinkciók teszik a kiváló épületet tökéletessé, a ter-

vezőt pedig valódi alkotóvá, aki a funkció, az esztétika és a fenntarthatóság között egyensúlyt teremtve formálja az épített környezetet.

„Nem a betegséget kezeljük,
hanem a beteget gyógyítjuk.”
prof. dr. Hámori Artúr

HIVATKOZÁSJEGYZÉK

- [1] []: Anamnézis. Wikipédia szócikk, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Anamnézis>
- [2] Kósa Balázs, S. Xiao, Tamás Anna Mária, Jurdik Sarolta: Research on cultural space design from the perspective of „great health”. Abstract book for the 20th Miklós Iványi International PhD&DLA Symposium 78. o., 2024.
- [3] []: Protézis (orvostudomány). Wikipédia szócikk, [https://hu.wikipedia.org/wiki/Protézis_\(orvostudomány\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Protézis_(orvostudomány))
- [4] Juhász Hajnalka, Kondor Tamás, Kósa Balázs: Energia kocka – Új típusú energiaterek bemutatása a Hungarian Nest + projekten keresztül, Magyar Építéstechnika, 2021. 11. szám
- [5] Juhász Hajnalka, Kondor Tamás, Modar Ali: Secondary building skin – Energy Envelope. Pol-lack Periodica, megjelenés alatt, 2025, <https://doi.org/10.1556/606.2024.01265>
- [6] Kondor Tamás, Juhász Hajnalka, Kondor-Hegedűs Csilla: Környezetpozitív építé-szet – Lungs of the city – Solar Decathlon Europe 2022, Régi-új Magyar Építőművészet, 1785-282X 23 (4), 50-52., 2023.
- [7] Uhl Gabriella: Környezetpozitív építé-szet – A csavar fordul egyet: Présház / nyaraló Bala-toncsicsó, Octagon: Architecture & Design, 183. 24-29. o., 2023.
- [8] Bögös András, Zilahy Péter: Contemporary vernacular architecture: From experience to doing Symmetry: Art and Science: Special Issue for the Conference: 1-4. 46-49. o., 2023.